

BEREK László¹

Abstract

Over the last two decades, scientific communication and publishing has moved online. Almost all scientific journals now have a full-text online platform and, increasingly, only paper-based publications are no longer being published. The emergence and increasing development of predatory publishers is threatening the scientific world in several aspects. Publishing in discredited, predatory journals not only threatens the career of a researcher, but can also have a serious impact on academic productivity in the research community and in academia. How can predatory publishers gain the trust of researchers?

Keywords

predatory publishers, predatory journals, scientometrics, career of researchers, university rankings, science ethics, bogus metrics

Absztrakt

Az elmúlt két évtizedben a tudományos kommunikáció, a publikálás áthelyeződött az online térbe. Ma már szinte minden tudományos folyóirat rendelkezik teljes szövegű online felülettel és egyre több esetben papír alapon már nem is jelenik meg a kiadvány. A predátor kiadók megjelenése és egyre komolyabb fejlődése több ponton is veszélyezteti a tudományos világot. A hiteltelen, predátor folyóiratokban történő publikáció nem csak a kutatói életpályát veszélyezteti, de a kutatóhelyi, illetve egyetemi tudományos teljesítményére is komoly hatással lehet. Milyen módszerekkel tudják elnyerni a predátor kiadók a kutatók bizalmát?

Kulcsszavak

predátor kiadók, predátor folyóiratok, tudománymetria, kutatói életpálya, egyetemi világranglista, tudományetika, hamis metrika

¹ berek.laszlo@lib.uni-obuda.hu | ORCID: 0000-0002-4126-1528 | Library director, Óbuda University | könyvtárigazgató, Óbudai Egyetem

BEVEZETÉS

A tudományos kommunikáció az évszázadok során nagyon sokat és folyamatosan változott. Természetesen a fejlődés folyamata napjainkra – ahogy az élet bármelyik területén tapasztalhatjuk – nem lassult, hanem exponenciálisan gyorsult. Ha csak az utolsó bő két évtizedet vesszük alapul, a tudományos kommunikáció olyan egyértelműen jutott az online térbe, hogy mára túlnyomó részt itt van jelen. A nyomtatott tudományos szakirodalomról szinte már csak az alap művek esetében beszélhetünk, a tudományos kiadók legtöbbször áttértek a POD (Print on Demand) kiadásra. Amennyiben a vásárló nyomtatásban kéri a kiadványt, úgy azt akkor állítják elő.

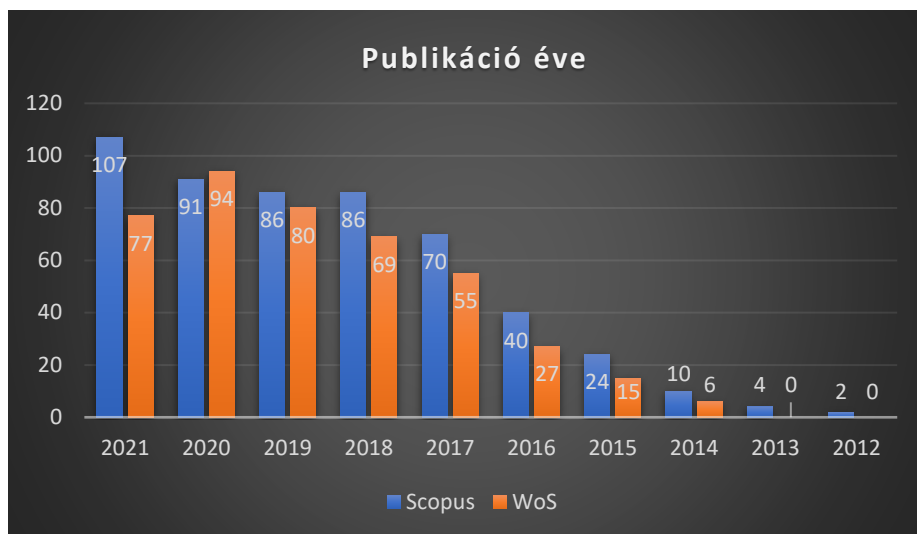
A tudományos kutatómunka is a kapcsolódó elvárások üteme is felgyorsult, a kutatási folyamat során használt eszközök is ennek megfelelően fejlődnek. A kutatómunka felgyorsulásával együtt jár, hogy az eredmények közzétételére szánt idő csökken. (...*de legalábbis törekszünk minél inkább lecsökkenteni azt.*) A legfontosabb kutatási eredmények minél gyorsabb publikálása mindig is fontos volt és az elmúlt években a technológia fejlődése ezt is lehetővé tette. Ezzel együtt az online tudományos platformok megjelenése és az open access folyóiratok köre is egyre bővült. Az elmúlt években pedig már a tradicionális nagy tudományos kiadók – például a Springer vagy az Elsevier – is új publikációs formákra tért át. Ezek a kiadók is átvették az open access publikáció lehetőségét, de ezt magas áron teszik elérhetővé a szerzők és intézmények számára. Ma már a kiadói adatbázisai – ScienceDirect, SpringerLink – előfizetési szerződéseit úgynevezett „Read and publish” típusú szerződések, tehát az előfizető intézmény szerzői – bizonyos feltételek mellett – folyóirataikban történő publikáláskor mentesülnek az APC (Article publishing charge) díj fizetése alól.

Az folyóiratok megjelenése is teljes átalakuláson ment át az elmúlt 20 évben. A kiadók folyamatosan tértek át az online kiadásra, az új folyóiratok pedig már eleve csak elektronikus változatban jelentek meg. A folyamat fordulópontja a 2012-es év volt, ekkortól mondható el, hogy több olyan folyóirat jelenik már meg kizárólag online formában, mint nyomtatva. Ez persze azóta még inkább átfordult az online megjelenés irányába. A predátor folyóiratok és kiadók ezen körülmények között jöttek létre ráérezve a kihasználható területre az online tudományos kommunikáció folyamatában.

Predátor folyóiratok megjelenése

- A predátor kiadók megkérdőjelezhető tudományos értékű - vagy többnyire tudományos érték nélküli - tanulmányokat jelentetnek meg szakértői értékelés és lektorálás nélkül. Ezek a folyóiratok a legtöbb esetben válogatás nélkül publikálják a kéziratokat, ha a szerző kifizette a cikkjelvét. A téma szakirodalmát vizsgálva megtalálható néhány olyan kutatás, amely ezen nyilvánvaló tulajdonságán keresztül lepellezte le a ragadozó folyóiratokat. Szándékosan nyújtottak be olyan kéziratokat több folyóirathoz, amelyeket egy tudományos folyóirat nem jelentetett volna meg.
- Egy folyóirat predátor jellegét különböző, gyakran egészen pontosan körül határolható jellemző alapján lehet azonosítani. Az elmúlt 10 évben a témát világszerte kutatták különböző tudományterületeken. Korábban publikált irodalomkutatásomban bemutattam a predátor folyóiratokkal kapcsolatos kutatások vizsgálatát. [1] A Web of Science és a Scopus adatbázisokon folytatott lekérdezés adatain keresztül

kirajzolódott, hogy 2012 és 2021 között évről-évre egyre nőtt azon publikációk száma, amely a témával foglalkozik.

1. ábra. A predátor folyóiratokkal kapcsolatos publikációk. WoS, Scopus – 2012-2021

Az említett irodalomkutatásban vizsgáltam a fellelt publikációk eloszlását a publikációt jegyző országok szempontjából is. Ez alapján elmondható, hogy a Web of Science és a Scopus által indexelt publikációk túlnyomó része – közel 50%-a – az Egyesült Államok és Kanada folyóirataiban jelent meg.

Predátor folyóiratok jellemzői

A predátor folyóiratok jellemzőire, illetve kategorizálásukra vonatkozóan ez elmúlt években több kutatási eredmény is megtalálható a szakirodalomban. A folyóiratok legfontosabb olyan jellemzői, amelyek felkelthetik a gyanút:

- A folyóiratot nem indexelik hiteles tudományos adatbázisok;
- A folyóirat honlapja nem tartalmaz információt a szerkesztőbizottságról;
- A honlapon nem tudományos célú hirdetések találhatók;
- A folyóirat honlapja nem tartalmaz információt a szerkesztőség címéről és elérhetőségéről; *(ha tartalmaz is, akkor kis utánajárással kiderül, hogy azon a címen nehezen elképzelhető, hogy egy tudományos folyóirat központja található)*
- A főszerkesztő, a szerkesztőbizottság és a rovatvezetők tudományos munkája nem ellenőrizhető hitelesen; *(ha megkíséreljük tudományos eredmények lekérdezését tudományos adatbázisokban, nem találunk megfelelő eredményt)*
- Nem található leírás a lektorálás folyamatáról.
- A folyóirat félrevezető, hamis "impakt faktor" vagy egyéb tudománymetriai értékeket tüntet fel magáról. [2]

Ezen gyanús jelek mellett vannak olyanok is, amelyek egyértelműen bizonyítják egy folyóirat predátor jellegét. Amennyiben a vizsgált folyóirat vagy kiadó hamis információkat jelenít meg a honlapján a következőkről:

- A folyóirat indexeléséről egy konkrét tudományos adatbázisban;
- A folyóirat tudományos mérőszámairól, tudományometriai értékeiről. (IF; SJR)
- A folyóirat székhelyéről és elérhetőségéről. [3]

Folyóiratok jelölése az MTMT adatbázisában

A Magyarországon kötelezően alkalmazandó tudományometriai, bibliográfiai, publikációs és hivatkozási adatokat hitelesen tartalmazó adatbázis a Magyar Tudományos Művek Tára. Bármilyen pályázati, kutatói/oktatói előmeneteli folyamat kötelező eleme az MTMT publikációs lista, szakterületi táblázat. Már fiatal kutatóként, de doktoranduszként is kötelező a publikációk és hivatkozások rögzítése az MTMT rendszerében.

Mivel az egyes kutatók, oktatók, intézmények és egyes szervezeti egységek tudományos megítélése és akár költségvetési forrásai is függenek a rendszerben tárolt és frissített adatoktól, az MTMT mára elsődleges tudományometriai forrássá vált Magyarországon. Értelemszerűen a predátor folyóiratok kutatása kapcsán magam is vizsgáltam az MTMT folyóirat adatbázisainak adatait 2019-től kezdve.

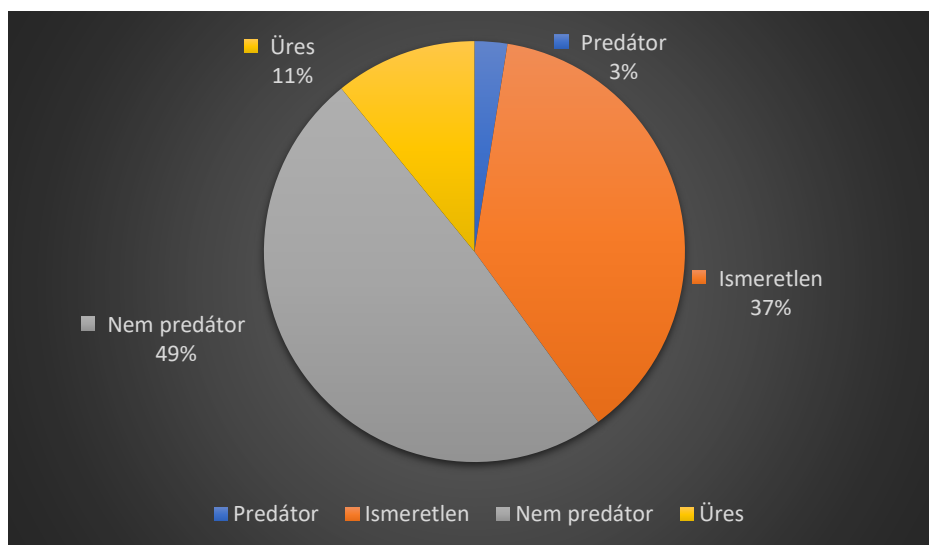
A folyóirat adatbázis tartalmazza a – tudományos szempontból – legfontosabb osztályozásokat, aktuális besorolásokat, az úgynevezett *presztizsfaktor* értékeket. (*MTMT elnevezés*) Ilyen értékek a *Scimago Journal Ranking (SJR / Elsevier / Scopus)* tudományterületi besorolások (*D1-Q1-Q2-Q3-Q4*) illetve az MTA adott osztályának - hazai és nemzetközi - folyóiratlistáin besorolt kategóriák (*A-B-C-D*) valamint a *Clarivate* által szolgáltatott *Journal Citation Reports* adott évi *Impact Factor (IF)* értékek. A predátor folyóiratok jellemzően ilyen tudományometriai mérőszámokat is meghamisítva vezetik félre az ezen a téren járatanabb kutatókat.

Az adatbázis felületén, egy-egy folyóirat rekordjánál a legfontosabb adatokat is megtaláljuk a kiadványról. Ezek között szerepel a „predátor” mező is, amely a következő értékeket tartalmazhatja:

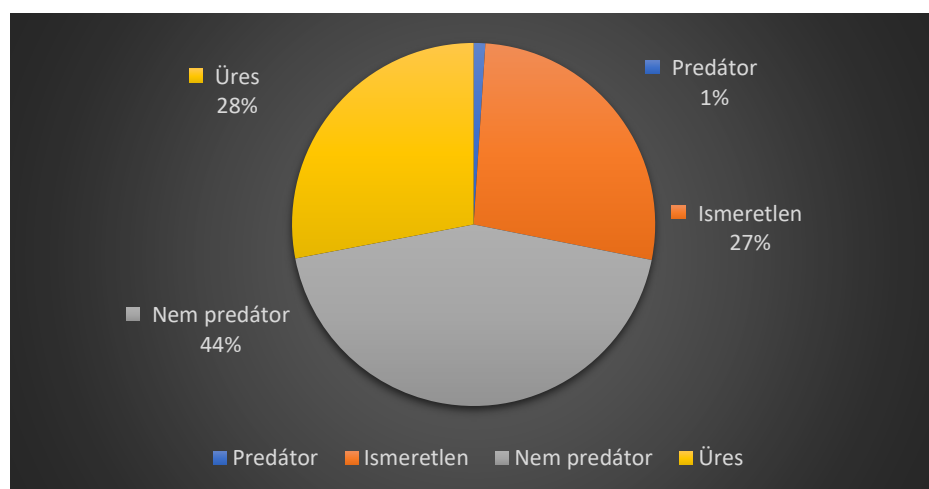
- Ismeretlen
- Nem predátor
- Predátor
- Üres (*mező nem kötelezően kitöltendő az MTMT-ben*)

Ismeretlen besorolású egy folyóirat, ha még nem történt meg az ellenőrzés az MTMT adminisztrációja által vagy nem egyértelműen megállapítható a folyóirat predátor volta. A predátorként beállított folyóiratok az MTMT-ben nem kaphatnak „Lektorált” és „Tudományos” besorolást, az itt megjelent folyóiratcikkek – értelemszerűen – nem jelennek meg az összefoglaló táblázatban a tudományos közlemények között.

Korábbi [4] tanulmányomban rendelkezésemre álltak egy 2019-es lekérdezésem adatai, illetve a tanulmány írásának időpontjában elvégeztem egy azonos lekérdezést. Ezt követően 2021-ben és jelen tanulmányommal egy időben is lekérdeztem az adatokat, így már egy 4 éves időszak vonatkozó információi állnak rendelkezésünkre.

2. ábra. Az MTMT adatbázisában szereplő folyóiratok százalékos megoszlása (2019)²

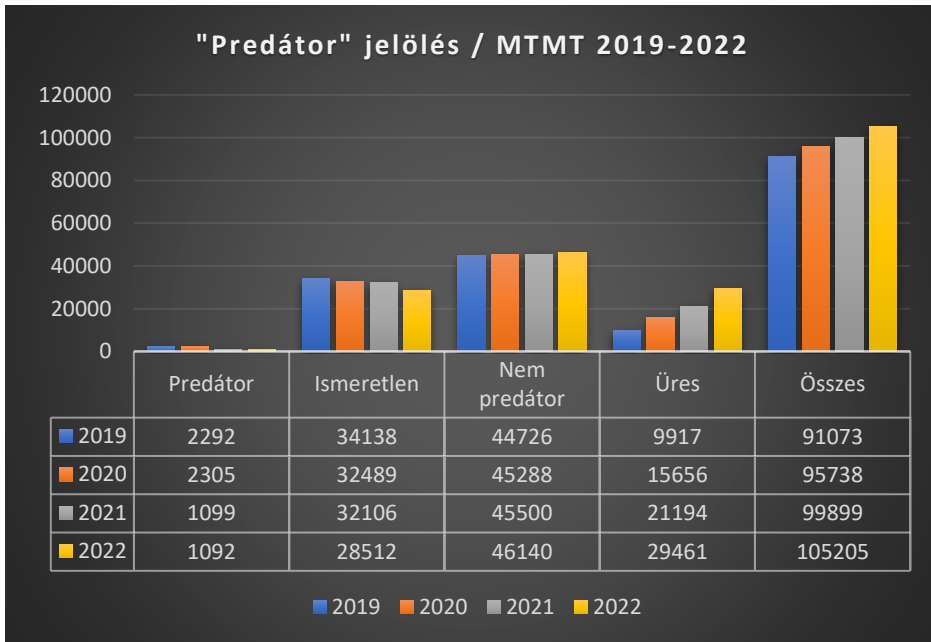

2. ábra. Az MTMT adatbázisában szereplő folyóiratok százalékos megoszlása (2022)³

A 2022-es adatokban, a 2019-es adatokhoz képest számottevő változásokat találunk az MTMT folyóirat adatbázisában. Látható, hogy a *Predátor* jelölésű folyóiratok 3%-ról 1%-ra csökkentek és az *Ismeretlen* jelölésű folyóiratok is 10%-ot estek az elmúlt 4 évben. Ez akár bizakodásra is okot adhatna, de az *Üres* – tehát nem jelölt – folyóiratok aránya 11%-ról 28%-ra emelkedett. A konkrét számokat a 4 év lekérdezéséből a következő diagram és táblázat tartalmazza.

² A Magyar Tudományos Művek Tára adatai alapján. Lekérdezés: 2019.11.25.

³ A Magyar Tudományos Művek Tára adatai alapján. Lekérdezés: 2022.11.08.

4. ábra. Az MTMT folyóirat-adatbázisa adatainak összehasonlítása (2019, 2020)⁴

A pontos számok alapján látható, hogy az MTMT folyóirat adatbázisa jelenleg 105 205 folyóiratot tartalmaz. A 4 év adatai alapján látható, hogy ~5000 új folyóirattal bővül az adatbázis évente. Ez a mennyiség az MTMT központi adminisztrációjának óriási feladatot jelent. A vizsgált időszakban a *Predátor* besorolású folyóiratok száma 2292-ről 1092-re csökkent, míg az üres jelölésű kiadványok száma csaknem a háromszorosára nőtt, 9917-ről, 29 461-re. Ebből könnyen kikövetkeztethető, hogy az MTMT-ben változtattak a korábbi gyakorlaton és csak azon folyóiratok kapnak *Predátor* jelölést, amelyeknél nem merülhet fel kérdés. Könnyen lehet, hogy az újonnan bekerülő folyóiratok esetében nem is vizsgálják a kiadványt, egyszerűen „nem lektorált” vagy „nem tudományos” kategóriába sorolják azokat. A többi esetben inkább az *Üres* – tehát nem jelölt – kategória bővült. Természetesen ez a jelenlegi állapotban ez a megfelelő megoldás, így elkerülhetők az esetleges szerzői/intézményi és egyéb reklamációk.

ÖSSZEGZÉS

Az MTMT 2019 és 2022 közötti folyóirat adatainak alakulása alapján egyértelmű, hogy nehéz objektív ítéletet mondani egy-egy folyóirat megítélésében és komoly felelősséggel is jár, ha valaki megbélyegez egy kiadványt a predátor jelzővel. Hogyan lehetne ezt egyértelműen bizonyítani?

A probléma megoldása egy olyan objektív szakértői rendszer lenne, amely képes osztályozni a predátor folyóiratok és kiadók jellemzői alapján a predátor jelleg valószínűségét. Egy ilyen rendszer nem csak a kutatóknak segítene a döntésben, hogy mely kiadvány-

⁴ A Magyar Tudományos Művek Tára adatai alapján. Lekérdezés: 2019-2022.

hoz küldjék be a kéziratukat, hanem az adatbázisszolgáltatók, intézmények és pályázat kiírók számára is. Egyszerűen meghatározható például, hogy csak olyan folyóiratok esetében hiteles a publikáció, amely a „szakértői rendszer” eredményei alapján elér egy előre meghatározott minimum értéket. Amennyiben egy jól definiált szakértői rendszerben az egyes gyanús jelek értékelése által skálázható adatokat kapunk a folyóiratokra vonatkozóan, úgy az intézménynek, pályázat kiíró szervnek, adatbázisszolgáltatónak nem kell vállalnia a kiadvány megbélyegzésének kockázatát, a felelősség nem rajtuk lenne.

FELHASZNÁLT IRODALOM

[1] Berek, L. „A Decade of Predatory Journals with an Overview of the Literature : literature analysis, the first step of a systematic review” in: *Transactions On Internet Research - IPSI BGD.* Vol. 18. Nr. 1. 2022. pp. 4-8.

[2] Eriksson, S.; Helgesson, G. “The False Academy: Predatory Publishing in Science and Bioethics” in: *Medicine, Health Care, and Philosophy*, vol. 20..2018. pp. 163-170.

DOI: 10.1007/s11019-016-9740-3

[3] Berek, L. “How to Identify Predatory Journals? An Idea of an Expert System” in: *Transactions on Advanced Research*, vol. 16. 2020, pp. 3-6.

<http://ipsitransactions.org/journals/papers/tar/2020jul/p2.pdf>, 10.11.2022.

[4] Berek, L. “Predátor kiadók és folyóiratok az online tudományos publikálás világában” in: *Vajdasági Magyar Tudóstalálkozó 2020*. Muhi, B. Béla Ed. Újvidék, Szerbia : Vajdasági Magyar Akadémiai Tanács, 2021. pp. 74-80.